

²ZIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVIJA

ŠTEV. 5.

KNJIGA 24

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 1. AVGUSTA 1938.



NA MOSTU

ZNANOST RAZKRIVA ŽIVALSKO SKRIVNOSTI

STRUGAČE KOT PRIBOR — TEMPERATURA DOLOČA MRČESNE NADLOGE
LETALSKA VEDA SE UCI PRI ŽIVALIH

Zobovje« polžev je že dolgo zadajalo zoološki vedi uganke. Že pred 60 leti so preiskali in opisali obliko grizalnih pripomočkov za sto vrst polžev. Vse te vrste se odlikujejo s svojevrstnim drgalnim (stružnim) jezikom, zoolog ga imenuje po latinskem izrazu za strgačo »radulo«. Kakšne naloge ima ta radula v podrobnem in kako deluje pri raznih vrstah polžev, pa doslej ni bilo znano. Prof. Ankelu se je zdaj posrečilo s pomočjo njegovih učencev opazovati štiri velike tipe grizenja, ki se razlikujejo po vrsti hrane. Neki polži žro samo rastline, drugi lovijo plankton, pol živalsko pol rastlinsko bitje v vodi. A tudi mesojedce srečujemo med polži in kakor kažejo grizala zadnje skupine, gre za polže, ki se preživljajo kot paraziti (zajedavci).

Na kakšen način sprejemajo te živali hrano, se da najbolje zasledovati po sledovih žretja. Tako gredo neki polži kakor strugača (rašplja) preko kamenja, ki je obraslo z algami, in preko drevesnih debel. Lovci na plankton pa si pomagajo bodisi tako, da si privrtinčijo z vodnim tokom, s katerim dihaljo, plankton in ga potem prefiltrirajo, ali pa na ta način, da spuščajo v vodo lepke, sluzaste niti. S tem delujejo kakor pajki, kajti te sluzne niti se v vodi razvijajo v nekatere mreže, v katere se plankton lovi.

Malo bolj zapletena je stvar pri mesojedih, ki prežijo na plen s posebnimi čutili. Čim si ulove žrtev, jo zmečkajo z lastno lupino ali pa jo kemično navrtajo. Neki polži uporabljajo celo strup. Z želom zastrupijo žrtev in jo tako »začinjeno« požro. Običajno pa jo žro po koščkih. Paraziti izgube svojo radulo, čim si najdejo gostitelja, namesto nje dobe sesalne priprave.

Primer polžev kaže najbolje, da ne more noben organizem obstajati sam zase, vsaka živalska in rastlinska vrsta je vložena v zase primerno okolico. To sožitje živali in medsebojne odnose med živaljo in okolico proučuje posebna nova stroka zoologije. Ta novi način gledanja v naravo se ne zadovoljuje z golim opisovanjem posameznih živalskih vrst ali celo posameznih

eksemplarjev, temveč daje živo in popolno podobo o mnogovrstnem dogajanju v živalskem svetu. Ta način opazovanja živalskega sveta prehaja tudi

Korist od tega načina spoznavanja narave ima tudi gospodarstvo. Tako se je pri proučevanju življenjskih prostorov n. pr. izkazalo, da more na kvadratnem metru gozdnih tal živeti do 270.000 malih živalic, da so tam bitja torej najtesneje povezana in navezane drugo na drugo. A če je na tako majhnem prostoru toliko živali, pomeni to, da imajo dovolj hrane in da so tla torej dobra.

Prav tako koristne so lahko raziskave o razmerju med živalskim svetom in temperaturo. Razvoj žuželških ličink je večinoma odvisen od takšnih okoliškin činiteljev. Če to proučujemo, dobimo lahko pogostoma oporo za napovedi množestvenega pojava škodljivcev. Vsaka žuželka ima namreč med najnižjo in najvišjo temperaturo, ki ju prenese, neko toplotno točko, kjer se počuti in razvija najbolje. Če vlada takšna temperatura, tedaj je tudi največja nevarnost za nastop določenih škodljivcev.

Zavoljo svojevrsnega letanja, ki se razlikuje od letanja vseh drugih ptic, je mali kolibri zbudil pozornost živaloslovcev. S posebnimi slušalnimi pripravami so mislili doslej razkriti zagonetko tega šršečega leta in izračunali so, da zamahnejo perutnice kolibrija 200 krat v sekundi.

Prof. Stresemann je pokazal o tem poseben film, ki daje povsem druge posledke. Ta film so snemali s pripravami, ki omogočajo 1500 posnetkov na sekundo in pokazalo se je, da zaniha jo peruti kolibrija le 50-krat na sekundo, pri večjih kolibrijih celo le 24-krat. Kar je kolibri delal v sekundah, se je na filmskem platnu prikazovalo nekoliko minut. Seveda je pri tem opaziti mnoge podrobnosti, ki bodo imele precejšnjo važnost tudi za letalsko vedo. Tako se perutnica giblje v osmih turah, ki jih je mogoče zelo jasno razlikovati, in vršički perutnice se pri tem zavrtijo za 180 stopinj. Prof. Stresemann poroča, da se pripravlja že letalsko mehanična uporaba teh novih spoznanj.

Ndr

ZMAGOVITA POT SOJE

NJEN POMEN ZA SODOBNO INDUSTRIJO IN GOSPODARSTVO

Beseda soja našim čitateljem ni neznana. Že v več člankih *Zisa* najbolj pa v članku Janka Kača: Kako bomo lačne nasitili, *Zis*, knjiga 5, str. 339 smo opozorili na velik pomen te olja in beljakovin polne metuljnice. Poiskusi pridelovanja soje so se tudi pri nas prav lepo obnesli, ker pa ni bilo kupcev za sojino zrnje, so pri nas po večini spet opustili to novo in koristno rastlino. Obdržala pa se je na nekaterih večjih posestvih, kjer jo s pridom krmijo mladi živini. V sosednji savski banovini pa jo zlasti v siromašnem Zagorju že dolga leta mešajo med kruh, ki ga ne morejo prehvaliti zaradi tečnosti in dobrega okusa. Zdi se, da pri nas še ni prave bede, ki bo šele odprla soji pot v našo kuhinjo.

Medtem pa gre soja nevzdržno svojo zmagovito pot po vsem svetu zlasti, odkar se je posrečilo izdelati iz soje industrije surovine. Znano je, da dobimo iz soje več ko za polovico dragocenih dušičnatih snovi (18% olja in 35% beljakovin). Zadnja leta so se posrečile industrijske iznajdbe, ki so odprle tudi soji vrata v tvornice. Znano je, da je ta leta kemija izdelala neke vrste volne iz sirnine (kazeina). Za surovino je služilo posneto mleko. Trepežnost in druge lastnosti lanitala, kakor so krstili novo tkivo, so prav odlične in ne zaostajajo prav nič za naravno volno: slabo prevaja toploto, da se prestri v rahle niti in se prav tako kodra kakor naravna volna. Nedavno je prodala italijanska družba Snia Viscosa nekemu niponskemu koncernu licenco za izkoriščanje lanitalnega patenta. Glavna težkoča, ki se je pri izkoriščanju te pogodbe pokazala, je bilo pomanjkanje mleka na Daljnem vzhodu, da bi mogli iz njega dobivati sirnino. Zato so se začeli ozirati za drugim virom primernih beljakovin. Tu se je tako rekoč sama ponudila soja za dobaviteljico. Na japonski kakor tudi italijanski strani so pričeli s poiskusi pridobivanja lanitala iz soje. Uspehi so bili dobri, izkazalo pa se je, da je postopek Italijana Ferrettija najbolj primeren. Japonska je odkupila sedaj licenco tudi za ta patent in še letos prične obratovati prva niponska tvornica lanitala iz soje. Zadnje čase predelujejo sojino slamo v staničevino, ki tudi



služi v tekstilne svrhe. Italija namerava pričeti v Abesiniji na veliko gojiti sojo, ker je tamkajšnje podnebje za njeno uspevanje prav ugodno.

Soja dobiva vedno večji pomen v svetovnem gospodarstvu. Šele proti koncu 19. stoletja je stopila na svetovni trg, čeprav je že tisočletja na Daljnem vzhodu prava ljudska hrana, ki nadomešča tam meso in mleko. Ni pa še več kakor trideset let, odkar se je je polastila veleindustrija, ki jo je prisililo k temu vedno občutljivejše pomanjkanje živalskih masti. Komaj so pa pričele angleške oljarne iztiskati iz soje olje, se je vrgla tudi nemška industrija na to novo surovino za pridobivanje maščobe in je dobila tako soja poleg svojih starih odjemalcev na Daljnem vzhodu vedno nova tržišča. Temu se ni čuditi, saj vsebuje sojina moka štirikrat več beljakovin, med njimi posebno dragoceni lecitin, in dvajsetkrat več maščob kakor pšenična moka. Veliko povpraševanje po soji je napotilo v zadnjih letih k gojitvi te žlahtne razstline mnoge države Evrope in Amerike. Tako v Belgiji kakor tudi v Romuniji so pričeli za nemški račun že na debele pridelovati sojo, saj so tamkajšnje podnebne

razmere kakor ustvarjene za to rastlino, ki potrebuje zlasti pomladi mnogo tople vlage. V Ameriških Združenih državah je zavzemala sojina kultura 1929. leta že nad milijon ha in se je z njo posajena ploskev do 1936. leta kar podvojila na 2.5 milijona ha.

H tej nagli porasti je pripomogla vedno večja uporaba soje v industriji. Ne uporabljajo jo namreč samo v hranilne svrhe temveč izdelujejo iz nje vedno v večji meri oljnate barve, umetno roževino in celo papir. V manjših tovarnah evropskih olja že predelavajo sojino olje na mnogo posebno dognanih načinov in je zanimivo, da so velike ameriške oljne industrije še daleč za njimi, čeprav tudi tam naglo raste uporaba soje za izdelavo margarine, lino-leja in barv. Tudi v izdelavi umetne roženine in celo umetne volne si je soja pridobila že takšno mesto, da se kar ne more več izriniti iz tovarn. Priznati je sicer treba, da danes sojino olje še ne dosega odlik lanenega olja, ki se hitro suši in je njeni film manj enoten, kar pa še bolj podžiga znanstvene zavode prizadetih držav k novim izboljševalnim poizkusom. Fordove delavnice nameravajo v bodoče izdelovati del karoserij iz umetne sojine roževine, tako da bo imel vsak voz za 6 do 10 kg delov iz te snovi kakor na pr. okenske okvire, volan, gume in držaje ter električne armature. Po mnenju strokovnjakov pa zadevna uporaba ne bo toliko poveča-

la porabe soje, kakor trdi Ford iz pro-zornih reklamnih namenov.

Japonska gleda na te dogodke z vso pazljivostjo, saj tam doslej niso kar nič mislili na izdelavo industrijskih izdelkov iz soje, nasprotno se je še celo zdelo, da postaja nadprodukcija soje vedno večja. Z nameravano izdelavo lanitala pa se pripravlja tudi tamkaj preobrat. Mimo tega pa je domača uporaba soje na Daljnem vzhodu zelo velika, saj je soja tam vsak dan na mizi bodisi kot omaka, močnata jed ali pa kot solata.

Do zadnjih let je bila Nemčija največji kupec na mandžurskem trgu, sedaj si pa poizkuša zagotoviti dobavitelje na Bližnjem vzhodu pod ugodnejšimi pogoji, da ne bo treba šteti za sojo dragih deviz. Verjetno bo uporaba soje v industriji stalno rasla, saj je to tako mnogostranska sirovina, kakor ji skoraj ne najdemo para. To bo dovedlo tudi k širjenju njenega pridelovanja. Kakor more biti naravnost v škodo pre-naglo širjenje te rastline cenam pridelka, ne bi bilo koristno priporočanje gojitve na debelo v naših okoliščinah. Ker pa so tudi v naši banovini ponekod dani ugodni pogoji za uspevanje soje, moramo kar najbolj priporočiti sajenje nekaj soje, če že ne za ljudsko hrano, čeprav bi mnogi predeli naše banovine bili prav potrebni tehničnih sojinah jedil, pa bi jo naj v večji meri kot doslej gojili vsaj večji posestniki za namoestek krepkih krmil za živino, ki jih danes predrago plačujejo. k—

FRIEDRICHSTEIN-SONNBLICK (?)

K pripomni A. Debeljaka v Žis s 25. jul. t. l. str. 52. glede naziva Stojna si dovoljujem pristaviti, da pomenja beseda »stojen« po Pieteršnikovem slovarju: »über 100 Mann gebietend« (Schönl., Jap.), torej v priimku: grad, v katerem je imel poveljnik 100 mož pod seboj. Zemljevid Slov. Matica, 1921, ki pristavlja v oklepaju ta naziv k nemškemu, ima tudi za Friedrichsteiner Wald, to je gozd na koncu gorskega grebena, ki nosi grad, naziv »Na stojni« (med Grčaricami in Slovensko vasjo). Zeleti smemo, da se oglasi član odbora Slov. M., ki je sestavljal nazive za slovenski zemljevid in zadevo pojasni do konca. Ako se izkaže, da je slovenski naziv — kakor se zdi — prvoten, potem je upravičen in prav bo, ako se zopet udomači. (Prav tako ime vasi Selo pri Kočevju na mestu izpačene oblike Zeljno. V starejših krajevnih repertorijih je še pravilno imenovana).

Pri tej priliki bodi dovoljena še slična pobuda. V Visokih Turah je vzhodno od Velikega Kleka (3800 m), torej na ozemlju, ki je bilo nekda naseljeno s Slovenci, vrh Sonnblick (3103 m), ki nosi najvišji meteorološki observatorij v Evropi. Naziv spominja po zvenku na morebitno prvotno ime Osojnik. V okolici so poleg Gastelna (Gozd) nazivi: Saigrun — Zagorje, Rojach — Roje itd. Upravičena je torej želja, da bi nam naši zgodovinarji in geografi pojasnili zadevo po starejših zemljevidih in spisih. Starejši zemljevidi iz prejšnjega stoletja so n. pr. še imeli namestu sedanjega imena Sonnewendstein pri Semerniku naziv Göstritzberg — Ojsterc.

Ferd Seidl

ZVON IZ ALUMINIJA

Ob 50 letnici industrije aluminija je neka tovarna ušla iz te lahke kovine zvon, ki se je kar dobro izkazal. Zvon ima 90 cm največjega premera in 17 mm debelina. Glas je baje poln, čist in dolgo izzveneva.

MOLČATI ALI GOVORITI?

V naslednjem priobčujemo članek angleškega škofa iz Whitbya, ki razpravlja o vprašanju, kakšno stališče naj zavzamejo starši glede spolne vzgoje svojih otrok.

Spolnost ustvarja življenje, lahko ga pa tudi uniči. Naj rečemo o nji karkoli, na noben način ni tu umestna »zarota molka«, ki jo uganja večina staršev iz napačne sramežljivosti ali iz drugih razlogov v tem pogledu. Z molkom izpostavljajo otroke nevarnosti, da zadostijo svoji naravni radoznalosti na stranpoteh. Gotovo je, da se da vprašanje spolnosti razložiti otrokom na čist ali nečist način, prvi način pa je gotovo pri starših. Toda ti svojo nalogo radi olajšajo s popolnim molkom. Puste, da otroka njegova naravna radovednost ali slučaj ob svojem času sama privedeta do jasnosti. Pri tem pa nočejo prevzeti nase niti odgovornosti, če si doraščajoči otrok poišče pojasnila na poteh, ki so mu v neizmerno škodo za vse življenje.

In vendar je stvar razmeroma preprosta. Večina otrok, ki imajo nekaj misli in domišljije, prične že zelo zgodaj postavljati vprašanja, kako nastajajo cvetlice in živali, mnogi bi pa celo radi vedeli, odkod prihajo otroci sami. To ugodno priliko, ko se preprosto dejstvo v otrokovem duševnem svetu nikoli ne more družiti z nečisto mislijo, zamudi skoraj 100% staršev s tem, da otrokom strahopetno postrežejo s kopico bedastih laži. Jasen, čeprav neizčrpen odgovor, ki si ga moramo itak prihraniti za čas, ko bo otrok bolj dozorel, bi storil tu čudeže. Tako pa mu polagoma vsiljujemo prepričanje, da baš s starši ni dobro govoriti o teh stvareh. Tako ga nehoté navajamo, da si išče odgovora v virih, ki navadno niso ne modri ne čisti. Ko otroci dorasejo in pridejo v težave, ki so v teh letih namenjene vsakemu človeku, so v tem bolj obupnem položaju, ker se ne upajo vpraševati staršev in nimajo nikogar, ki bi jih posvaril pred možnimi nevarnostmi. Koliko lažje bi bilo za starše povedati otroku resnico tedaj, ko je ne more sprejeti z umazano mislijo — in mu pokazati nevarnosti, preden se same pojavijo in ni že morda prepozno!

Seveda pa starši sami često ne vedo, kako bi opravili svojo dolžnost. Povedati jim je treba, da so za to pripomočki na razpolago. Na Angleškem so n. pr. velike organizacije, kakor »Zveza mater«, »Družba za širjenje krščanskega življenja« i. dr., ki izdaja jo posebne knjige, v katerih se lahko odrasli ljudje pouče, kako naj govorijo o teh vprašanjih z otroki. Če že same ne morejo govoriti z njimi, jim lahko dajo tako knjigo, pri čemer so jim na razpolago z odgovori na razna vprašanja, ki bi bila otrokom še nejasna. Na ta način pouk o spolnih zadevah ne zgreši svojega namena in ne more imeti kvarnih primesi. Važno je pri tem, da se v pogovorih s starejšimi dečki in deklicami poudarijo močnejši momenti lepote in čistosti, pa tudi nevarnosti nečistosti. Otroci morajo vedeti, da je samoobvladavanje cena, za katero si lahko nabavimo najdragocenejše in najlepše stvari na svetu. Starši naj jim tudi povedo, da je treba usposobiti tako telo kakor duha v boju za čistost. To dosežemo najlažje z zdravim vajo in dobrim sportom. Igrišče je najboljši prostor za samoobvladavanje in zdrav izhod v življenje. Dobro in zdrave misli preženejo zlo, zato moramo mladino navajati tudi k višjemu zanimanju.

To je pot, s katere lahko pregledamo ves problem in ga obvladamo.

(ust)



VELIKANSKE GLISTE

Včasih režeš zemljo na vrtu ter odkriješ glisto dolgo 30 cm, kar se ti zdi precej. Toda drugod se dobé znatno daljši vzorci. Na Cejlonu živé do 80 cm dolge gliste, na Madagaskaru dosega 1 meter. Še daljši primerki se vidijo v Braziliji, za 1 m 50. Višek pripada Avstraliji, deželi nenavadnih živali. Tod merijo črvi 2 m in so več centimetrov debeli. Pod zemljo tvorijo gričke podobne našim krtinam. Kadar lezejo v svoje zavetje, delajo šum sličen grgljanju ali kruljenju v črevesih. Ako se dotakneš teh živih motvozov, se krotovičijo in brizgajo tekočino, ki smrdi po karbolu: prirodna obramba.

SKOZI ČRNI POTOK PROTI KOČEVJU

ANTON DEBELJAK

I.

Pobočja smo se pripodili na ravno. Malo na levo — pa smo v selu. Ženica v ogradi nam pove, da smo prišli v Črni potok — kamor nismo namenjeni. Tod vidiš češplje tako polne, da so jih morali podpreti. Predniki so se pač zavedali gospodarskega gesla:

Jablane, hruške in druge cepine
cepi v mladosti za stare škribine...

Podoben nasvet daje srbska kmetica pesnikinja Baba-Nana Markić iz Čuruga v Vojvodini:

Ne dižite spomen-
ploče kamenite,
več sadite vočke
rodne, plemenite.

Kada voće rodi,
vi voće prodajte,
pa sirotu decu
u školu podajte...

Markičeva, ki jo beograjska Politika 9. 9. 37. imenuje »srpska Mara Matočec« (tako je ime hrvatski poetesi seljanki iz Zagorja), brani ljudi svojega stanu (paorija-kmetstvo) proti gospodi:

Nije samo paorija luda;
kod gospode ima malo več! čuda...

Take osebe bodo prišle do besede v zagrebški zbirki »Selo govori«, ki se je l. 1936. pričela pod uredništvom Ivana Sabolića. Pri nas pa se javljajo v samozaložbi n. pr. Marija Brenčič (Spev tihe doline).

Naproti nam prihaja klatež, postopač, četveronožec: dve laseni, dve koščeni, nekakšna »past za bolhe« (piège à poux, kakor pravi Chautardov Argot, 1931) in nas ogovarja: »Woher seid ihr, aus Deutschland?« (od kod ste, iz Nemčije?). Dokaz, kako se Rajhovci in Avstrijci brigajo za kočevski otoček. Za tukajšnje domačine pa pomeni Deutschland že Avstrijo. Govoril sem z nekim dekletom, ki se je šolalo v Celovcu: Klagenfurt in Deutschland!

»Zdravi pameti se najboljše godi, kajti vsakdo se smatra dobro preskrbljenega z njo, celo tisti, ki jih je težko s čim zadovoljiti.« Teh Descartesovih besed sem se domislil, ker smo hodili »po pameti« in zašli. Enako so delali tovariši pred nami in — tudi zašli.

Vendar nič ne de, smo vsaj spoznali enega izmed 6 Črnih potokov, ki jih premore okrnjena Slovenija. Imamo pa seveda tudi Belo vodo, kakor jo imajo v Tatrach: nedavno nam jo je pokazal v Ljubljani Poljak Jan Stolarski med svojim predavanjem, ki ga je opravil — bela vrana — v slovenščini!

Naš vodnik, po čigar nepazljivosti smo zabredli v obcestno »sklenjeno« vas, vdano kmetijstvu in krošnjarstvu, je za svoje spremljevanje prejel čedno nagrado — celega jurija! Utrgal je namreč imenitnega jurčka: užitni goban, po hrvaško vrganj. Vrganj zveni sumljivo, kakor da je izveden od »vrag«. Torej slično našemu strupenemu ali vražjemu gobanu. Tudi če jezikovno nista istega izvora, sta lahko oba koristna, eden kot užitna gljiva, drugi kot dobavitelj strupa, s katerim bodo morda v kratkem lečili sladkorno bolezen. V začetku lanskega avgusta so dnevnik razglasili uspeh poskusov, ki sta jih delala dr. Leon Binet, profesor medicinske fakultete v Parizu, in njegov pomočnik dr. Marek (ime kaže na Čeha). Otrovni prah strupenega kukmata sta brizgala kuncu v ušesno žilo. Čez 12 do 14 ur je začelo ubogo žival silovito zvijati in poginila bi bila, da ji nista vbrizgala sladkornega (glikoznega) seruma: zajček je rešen!

»Če je sladkor uspešno sredstvo zoper učinke strupenjač, ali ne bi strup iz gob uničeval čezmerni sladkor v krvi sladkornih bolnikov?« se je nadalje vprašal neki drugi zdravnik in pričel zadatek proučevati. Preden oboliva za tem nedežjem, kakor pravita Gutsman in Miklošič bolezn, upam, dragi bralc, bo problem razčiščen in midva oteta.

Ako ne pojde drugače, se zatečeva v post. Iz posta hoče napraviti dr. O. Buchinger »nemško ljudsko šego!« v vsaki deželi naj se osnuje 1 gostilna za bolnike, 3 ali 4 krčme za zdrave ljudi. »Iz svetega postnega časa vzkljuje zdravstvo, gosposko ljudstvo, blagoslov tej zemlji, božje ljudstvo« (Das Heilfasten und seine Hilfsmethode als biologischer Weg, Stuttgart, 1937).

Iz Črnega potoka smo jo ubrali spet po pameti v naslednjo aglomeracijo: kar čez drn in strn (drn-trava, strn-žito), čez rob in glob, čez grm in strm.

Svet je poln jam, udornih dolin ali vrtač, torej čisto kraški. Srečevali smo kosce in grabljačice, vozičke sena, povezane z žrdjo, ki je sprožila tole obratnico:

Naj držimo mi žrd, Jan?

Opazil nisem ostrnic ali ostrvi, kakšne uporabljajo po Meliku na jugu od tod pod imenom rakelj. Ob četrt na dve smo slednjič prispeli v vas Mozelj. Na gostilni sem uzrl pobožni napis, voščilo za goste: Beschütze Maria gnädig dieses Haus die da gehen ein und aus. (obvaruj Marija milostno ta dom, pa vse ki hodijo noter in ven).

V Mo zlju

»Das Moselbuch«, knjiga, ki jo je lani objavil dr. Wolf Strache, seveda ne vodi v kočevski Mozelj, pač pa spremlja vinskega bratca na veseli poti od Trierja do Koblenca. Vinsko obeležje bi nikalo tudi nas žejne romarje, ki smo zavili k Romu, da si dušo privežemo. Kje pa se skriva duša? Pokojni moj rojak Lojze Zbačnik je vselej, kadar je zvrnil čašo njene kapljice vase, opozoril svojo notranjost: »Duša, beži, ploha pride!« Očividno je s Stritarjem verjel, da čepi ta nevidni del našega bivanja v želodcu. Danes menijo, da je sedež naše osebnosti po možganskih zavojih ob čelu in sencih.

Kako smo si torej vezali dušo? Po dolenjskih, osobito kočevskih krčmah postrežba ni kdo ve kako na višku. Tujski promet jo bo šele omogočil — in obratno. Dostikrat se moraš zadovoljiti s samimi jajci. »Če hočete, da se ta ohranijo, jih morate položiti na hlade nprstor, soseda!« — »Kako pa naj kuram to dopovem?« je odvrnila naivka. Te zgodbi se sem se domislil, ko sem naročal jajčno jed. Drugi so rajši segli po siru, kakor ona mlada Suščanka, ki je prosila v restavraciji: »Mati, kupi mi malo sira grejal.« Zakaj pa ne, saj otroci bero dnevnike in sir Grey jih je gotovo zanimal.

Naš krčmar, Kočevar po rodu, govori »heimisch« (po domače) s svojo ženo Slovenko. Tako je bilo tam doli vedno, da je naš živel podlegal. Sicer pa je videti, da se razumeta. Mož gotovo ne misli tako kakor grški satirik Simoni-des, ki trobuzlja: »Ženska je najhujša od nesreč, kar jih je Jupiter poslal na svet!« Nadalje godrnja, da so Evine hčere postale iz: prasice, lisice, psice, črne zemljice, morske vodice, oslice, žrebice, opice — ena sama pa iz čebel! — Čeh Jan Neruda, ki bi bil po ime-

nu čemerika, jih je vse lepše nazval: masičko od žebirka (mesce od rebrca).

Krčmarjev priimek Rom, pravilneje Ram (iz rab'n) pomeni krokarja, seveda ne študentovskega, ki noč in dan pose-da pri Vinku Ložiču. Istega porekla je bližnja gručasta vas Ramsr'gelj na razglednem griču, dalje menda tudi selo Remergrund, priimek Ramor. Pri nas se pišejo ljudje Uran (ič), Urankar, kraji pa Vranje, Vransko. Živalskih priimkov imajo ljudje povsod, a včasih se ga sramujejo. V Loškem potoku je bil pred vojno kaplan Osel, ki se je prekrstil v Stenovca. Njegov imenjak Ossel purger ze Laibach 1308. stoji v Kroniki slov. mest 1936., nemški dvojn-
nik Peter Essel pa iz l. 1428. Zastonj se skriva pod tuji pravopis Marin Prä-sitzschek (1456), medtem ko je naš vrstnik Thäle baje rajhovskega rodu. Naj mi ne zamerijo tele opazke, saj se ne pišem Chudamisel kakor neki Mathes v l. 1428.

Torej naš Rom — da povem po srbsko: živi mehanički-u mehani (v gostilni) in nikakor ne primitivno — ne prima mito (ne jemlje mita, podkupnine) — ter ne zasluži vzdevka Rueh — gra-bež, ki ga nosi moj sošolec, izvajajoč ga iz »rog«, a je bržkone izposojen. Rom je dobričina, ki ve, da vsak svet-nik k sebi roke drži in da je Bog naj-prej sebi brado ustvaril. Vode ne pije, čeprav je Mozelj med redkimi kraji po Kočevskem, kjer imajo vodovod in si-cer od l. 1906. »Hadveo« teče iz gozdica Staudacha. Drugod pa iščemo, toda vzklknemo s stavkom, ki velja v obe smeri: In vodovodov nil Spričo prisojne lege na 500-600 m visokih hribih z lepim razgledom proti Kolpi in Hrvaški bi bil Mozelj kar za letovišče: tod bi lenobo pasel in govoril: »Lenart me jaše«. Saj res, Lenart je zavetnik tukajšnje cerkve, kjer so bili predlan-skim boji za slovensko mašo. Orglavec je kakor guslar brez vida, po Prešernovem navodilu: Slep je, kdor se s petjem ukvarja. — Vsak mesec opravi župnik Oblack, sin slovenskih staršev iz West-falije, evangelj in propoved v jeziku svojih pradedov. Vzorec njegovega zna-
nja: »Nima denar, da davči plači.« La-ni je bil prvi pogreb v naši. Oklic pa so bili doslej še vsi po nemško, če-prav sta oba zakonca naše gore lista.

V K L E N J E N E R O K E

JOŽE KRIVEC

3.

Proti večeru, ko že ni bilo več na dvorišču sonca, le na vrhovih dreves in na polju ga je bilo še polno, se je nenadoma pognal čez plot proti domači hiši Štefan. Zavitek z obleko je vrgel kar naprej. Bil je blaten in skuštran. Mati je stala pod kapom in zalivala rože na oknih, pa se je skoraj prestrašila, ko je zbobnil po zemlji njegov skok. Malo je manjkalo, da ji ni padla posoda z vodo iz rok. Po licih se ji je razlil čuden smehljač, ki pa se iz njega ni dalo razbrati, ali ga je porodilo veselje ali razočaranje. Zgledala se je v sina, ki se je oziral ob vsakem koraku nazaj, odkoder je prišel. Zibaje je lezel proti materi. Zavitek z obleko je vrgel na podstenje.

»Štefan, za milega Boga!« je stožila mati. »Kaj se je s teboj zgodilo?«

Ni mu hotela takoj prvi trenutek izdati, da sta ga orožnika že iskala. Prva njena želja je bila, da mora zvedeti, kaj je v vsej stvari.

»No, odkod si prišel?« ga je spet boječe vprašala.

Štefan se je ozrl in tudi mati je okrenila pogled proti lesi, ki je zateglo zaškrpala. Orožnika sta lezla skozi njo k hiši.

»Jezus! Bog se usmili!« je spet začela mati, da je slišala še Frančka, ki je stala pred ognjiščem in prišla na prag. Začudila se je, ko je videla Štefana in orožnika, ki sta spet prihajala.

Mati je stopila pred Štefana, kakor bi ga bila pripravljena braniti do zadnje kaplje krvi.

Že od daleč sta se orožnika zarežala, da sta se zdela še groznejša. »Zdaj menda ne bo več ušel! Vi pa ste le lagali, mati! To bom napisal, da bo strožje kaznovan! Skrivali ste ga, pa sva ga le izsledila.« je zabavljaj orožnik nad materjo.

»Pojdimo noter, da bomo vse popisali!« pravi drugi in sune s puškinim kopitom Štefana čez prag v vežo.

Mati pa je stala kakor vklesana v kamen in se za trenutek ni mogla niti premakniti. Še, ko je slišala, da orož-

nika v hiši kričita nad Štefanom, je odcapljala počasi noter.

Malo se je že mračilo, vendar je še dobro videla, kako vežeta orožnika Štefanu roke in rožljanje jeklene verige jo je rezalo do mozga v kosteh. Obraz si je pokrila z rokama, le skozi prste je gledala, kako se je Štefan vil v bolečinah. Le včas je zastokal: Joj! Tedaj je mati planila v jok. S ključavnico sta zaklenila verigo kakor nevarnemu zločincu.

Potem sta ga izpraševala, eden izmed njiju je pisal. Mati se je stiskala zadaj k peči, kakor bi iskala pri njej tople tolažbe. Krute besede so ji padale na uho kakor kamenje. Zadrževala je sapo in poslušala.

»Koliko kur si ukradel?«

»Dvanajst.«

»Kaj si z njimi počel?«

»Prodal.«

»Ali ne veš, da tega ne bi smel storiti?«

»Vem!«

»Zakaj si to delal? Kakšne namene si imel?«

Tu je Štefan raztegnil obraz, se skoraž na glas zarežal orožniku v lice, da je ta naglo zinil: »Odgovori! Kaj si hotel početi z denarjem?«

Napol slišno je spravil Štefan iz sebe: »Kolo bi si bil kupil.«

Potem je povetil glavo, kakor člove, ki ni ničesar kriv in ga z mučnim izpraševanjem spravljajo v zadrego.

»Ali ne bi mogel počakati, da bi si sam toliko zaslužil?«

Na to ni odgovoril. Strmel je nepremično v tla, matere ob peči si ni upal pogledati.

»Kdo ti je pri tem poslu pomagal?«

Molk.

Orožnik je spravil beležnico v žep in dejal: »Zdaj pojdeš z nama!«

V tem trenutku pa je stopila mati pred orožnika, se globoko sklonila in ga prosila, naj počakajo vsaj še malo, da se bo stemnilo. Vsaj toliko naj bi bila obzirna, da ga ne bi gledala vsa vas. In to celo vklejenega! Ne, tega si uboga mati ni mogla predstavljati nikoli, kar je sedaj gledala. Nikdar bi ne verjela, da bodo njenega sina gnali nekoč vklejenega orožniki skozi vas in se mu bodo vsi smejali.

Pobožala je z mehko materinsko roko sina po čelu, dvignila sklenjeni roki orožniku tik pred nos in prosila: »Vsaj verige mu razklenite! Saj ne bo ušel. Moj ubogi otrok! Razklenite mu roke!«

Orožnika pa sta skremžila obraz, jo potisnila za peč in eden je porogljivo dejal: »Mati, vi le pojdite za peč. Sin pa mora z nama!«

Porinila sta Štefana čez prag. Mati je zajokala. Od prevelike žalosti ji niti solze niso prišle na lice, le ihtela je, da jo je treslo kot razpeto rjuho v vetru. Že so se slišali trdi koraki po podstenju, ko se je zagnala za njimi čez prag.

»Mene rajši vklenite in me ženite skozi vso vas od hiše do hiše. Naj se rajši meni smeji!« je vpila za njimi.

Toda orožnika sta bila za njene besede gluha in že sta porinila Štefana skozi odprto lesno: »Le brži! Skozi vas!«

4

Mrak je lezel na strehe vaških hiš in nekaj ljudi je še hitelo s polja. Po vasi so še peljali kak voz krme, kjer so pozno kosili. Za soncem se je napravila rdeča zarja, ki je naznanjala v kratkem dež.

Štefanova mati je taval po vasi proti cerkvi. Zaprta vase in zbita se je vlekla ob lesenem plotu. Topo je buljila v tla in boste noge je drsajoč vlačila po ostrem pesku in razbitem kamenju. V obraz je še bolj prebledela, da so se zdele oči na njem še temnejše. Roki je vtaknila za debelo haddro, ki si jo je ogrnila po plečih. Večeri so hladni.

»Kam pa ti lezeš? Vlečeš se kot senca.« jo je prekinila Medanička, ki je tiščala politrsko steklenico v roki in hitela z njo proti Svenšekovi gostilni.

»Ah, tako se ti zgodi!« je zamrmrala mati.

»Nekaj sem čula, da so ga gnali!« pravi Medanička.

»Da, zaradi dvanajstih kur so ga gnali kot morilca, vklenjenega do krvi!«

Spet je zaihtela in iz rok ji je padel na zemljo paternošter z debelimi jagodami.

»V cerkev grem malo, da ga bom priporočila. Mogoče bo vsaj njemu bolje. Jaz se tako ne bom pomirila!«

»Kaj boš to! Pojdi najprej na pol liza, potem pa lahko greš še v cerkev!«

»Ne, ne morem iti. Vso me je strlo kakor otroka!«

»Pusti to! Vsaj za nekaj časa pozabi, pa bo. Pojdi! Vsaj zraven mene se vleči!«

Medanička jo je vlekla za roko proti gostilni. Ona je lahko lepo tolažila, saj se ji ni zgodilo še nikoli kaj takega. Štefanovo mater pa je glodalo in vrtało, kakor bi jo hotelo uničiti. Njenega sina ženejo kje po polju, vklenjenega, že s krvavimi prsti. Ona ga spremlja na vsakem koraku, s srcem je pri njem. Ni mogla razumeti, da sta ga zaradi te male tatvine orožnika zvezala in šla z njim kakor z živaljo. In navsezadnje sta obdolžila še njo, da je lagala. Da, zdaj na stara leta bo lažnivka! Prej nikoli ni bila! Srce se ji je krčilo od onemogle jeze in sovražstva do obeh orožnikov, ki sta ji odgnala sina. V mislih ju je preklinjala. Zdelo se ji je, da gledajo v njen hrbet vsi vaščani in se ji rogajo, kakšnega sina je vzgojila. Vsi pogledi so jo rezali do kosti.

»Moj Bog! Odpusti jim!« je stisnila iz sebe.

Medanička jo je potegnila čez prag. Ko ji je že udaril v nos oster kislast vonj po vinu, je šele spoznala, da je vstopila čez prag. Ne sem, v cerkev, je bila namenjena.

Sedli sta. Pred njiju je postavil gostilničar pol litra vina, a ona je vide-la pred seboj le sinov zagrenjen obraz in vklenjene roke, do krvi vklenjene in iz prstov mu lezejo kaplje tople krvi, ki padajo na zemljo.



MILJONSKO PREBIVALSTVO V ZEMLJI

Neki angleški agronom se je lotil naloge prešteti vse mikroorganizme, ki žive v prsti. To zanimivo ljudsko štetje se je izvršilo s pomočjo mikroskopa, računskega stroja in obilice potrpljenja. V enem samem gramu zemlje je našel Anglež štiri milijarde živih bakterij, milijardo trosov različnih glivic plesni in nad milijon drugih praživali. V dobro gnojni zemlji je prebivalstvo še gosteje naseljeno. In vsi ti drobni organizmi pomagajo kmetu pri njegovem delu. Brez njih bi bil ves njegov trud zaman in bi zemlja ostala na vselej jalova.

N A P E L J E Š C U

J. GORIŠEK

Nad 70 km dolg polotok Pelješac, najdaljši v Dalmaciji, poznajo pač inozemci bolj nego mi, kajti naši izletniki in letovišarji se rajši ustavljajo na gornjem Jadranu, ali pa v večjih mestih Južne Dalmacije, če že ravno gredo tako daleč.

Pelješac ima svoje posebne krasote, ki jih je vredno pogledati. V prvi vrsti je treba omeniti izvire dobre pitne vode, kar je v Dalmaciji tako redka

cvetice, le da so tako krhke, da jih ne moremo shraniti kot planike. Med travo rasto tudi zelene, kakršne najdemo n. pr. tudi na Peci. Vse polno je tudi še druge flore. Za botanika torej kaj pripraven izlet. Iz Orebića je poltretjo uro ne preveč naporne hoje. Pod vrhom je velika podzemna jama, o kateri pravijo, da sega do morske gladine. Skladi zrnatega apnenca so deloma navpični deloma poševni ter so nekateri mnenja, da je to lepši mar-



OREBIĆ s pristaniščem

stvar. Polotok je hribovit ter dosega s Sv. Ilijem 961 m. Po naših pojmih to ni mnogo, toda pomisliti moramo, da vidimo absolutno višino, kajti takoj ob morju se prične dvigati in v poletnih večerih, ko sije v očiščenem zraku luna, se pokaže glava tega očaka med hribi v očarljivih barvah s pobočjem vred ter se ti zdi, da bi ga mogel kljub višini kar prijeti za golo glavo.

Pod njim leži prijazna vas Orebić, ki si prizadeva prevzeti vso iniciativo za pospeševanje turizma na Pelješcu. Peščina je velika ter se vozijo sem na kopanje tudi letovišarji iz Korčule, ki leži baš nasproti. Pitna voda je iz vrstna. Izleti prav primerni n. pr. do frančiškanskega samostana, od koder je krasen razgled po morju, v Kučište, Viganj, na Sv. Ilijo, kjer vidimo v višini med 800 in 900 m med drugim drevjem tudi nizki planinski bor. Namesto planik najdemo med skalami mnogo večje, toda popolnoma slične

mor, nego ga dobimo iz Karare. Razgled z gore je krasen.

To bi bili kratki izleti. Daljši so do Trpnja na vzhodni strani, tri ure, prav toliko do Kune, kjer si je vredno ogledati slike v frančiškanskem samostanu. So tam trije frančiškani-Slovinci. Če se peljemo z ladjo do Trstenika, južno od Orebića, imamo dobro uro čez prelaz do Janjine, kjer pase ovčice župnik Seljak, Slovenec iz Zirov. Ima lepo galerijo slik. Kdor pride tam mimo, naj se vsekako oglasi pri njem. V Janjino se peljemo lahko tudi na okoli do Trpnja in dalje do pristanišča Drače—Janjina. Trstenik slovi po svoji vinski trgovini. Kdo še ni slišal o dingaču? Marsikdo se bo pohvalil, da ga je tudi že pil, toda naj poskusi »na licu mesta«, kako vino je to! Majhen del vinogradov južno od Orebića daje to vino. Koliko ga spijemo pod tem imenom, je druga stvar! Druga specialiteta je pečeno vino, ki mu pra-



KOPALIŠČE v OREBIČU

vijo tudi prošek. Na najožjem mestu, kjer se drži kopnega, je Pelješac širok le poldrugi km, sicer pa tudi na najširšem mestu ne dosega več kot sedem km. Prav na jugu je Ston s svojimi solinami, kjer zopet najdeš inženirja Slovenca. V Korčuli pa je najbolj číslan krojač tudi Slovenec Podbevšek iz Moravč.

Pelješac obišče toliko slikarjev umetnikov, da so motivi menda res razširjeni po vseh kontinentih. Turizem je sicer res šele v povojih, toda če pride do tega, da postavijo elektrarno, se bo kaj hitro razvijal. Ta nedostatek je za ljudi, ki so vajeni udobnosti, pač še nekoliko prevelik.

Če pride izletnik v Viganj, mu imenitno postreže gazda v Jugoslovanskem domu. Tudi on se je šolal v slovenski šoli v Rogatcu, ki mu je bila najbližja, četudi je bil preko meje doma. V tem domu je tudi gospodinjska šola, kjer izobražujejo v prvi vrsti dekleta, ki se želijo posvetiti postrežbi tujim gostom.

Orebič sam je prav za prav mesto pomorskih kapitanov, ki pa kažejo premalo zanimanja za razvoj tujkega prometa. Želijo pač v miru uživati sadove naporne pomorske službe. Mlajši so pa že nekoliko boljši.

Ljudstvo je siromašno, toda prijazno. Od ljudi boš zvedel vse, kar želiš.



KUPALIŠČE pri Orebiču

Ribolov je izdaten le še v Trpnju, kjer je voda bolj sladka zaradi izliva Neretve, ki se s Sv. Ilije prav lepo vidi. Omeniti moram še, da je pod vrhom cerkev sv. Ilije, toda zapuščena in izpremenjena v koč, kjer se izletnik lahko malo odpočije. Ni pa oskrbovana, le vodnjak je v njej, napolnjen s kapnico. Prileže pa se tudi ta v dalmatinski vročini. Okrog se pase živina kakor na naših planinskih pašnikih.

Tudi vasi Karmen ne smemo pozabiti. S palmami in cipresami obrasla cerkev, okrog katere so keltski grobovi in razvaline gradu izza dubrovniške republike.

Romantični Pelješac je eden izmed najzanimivejših predelov naše Dalmacije. Za poletno bivanje so pelješki kraji zelo prijetni, ker piha v kanalu vedno lahen veter, ki hladi večere in noči.

K ČLANKU „ODKOD IME SLOVENI?“ I. KOSTIAL

V 24. številu 23. knjige »Življenja in svet« (z dne 13. VI. 1938.) je objavil na str. 375. dr. F. Herič članek »Odkod ime Sloveni?«. Tu nam skuša dopovedati, da so južni Slovani prebivali na slemenih ali »slo-mih«, t. j. na krajih, »kjer se strmi strani stikata in je tam (!) dobro s slamo pokrito«. Slom je po Heriču »po jezikovnih zakonih« izpremenjena beseda *slame* ki jo spravlja H. v sorodstveno zvezo z besedo *slama*, češ: »slamě-sleme = culmen«. Ker so živeli na slomih, so se imenovali prvotno *Slomjenci*; to ime pa se je »po jezikovnih zakonih« sčasoma pretvorilo v *Slovjenci*, »kakor se je beseda tamno izpremenila v *tavno*«. — Dr. Herič razlaga ob tej priložnosti tudi besedo *slama* iz slati: »Kar se da zemlji iz sebe slati [= cellere] ali po-slati raznih trav, to postane *slama* [= calamus]«.

Kolikor stavkov, toliko zmot. Med imenom *Словѣнинъ* (množ. *Словѣне*) in besedo *slom* (iz *сломъ*) ne more biti nikakega sorodstva, ker je *сломъ* zloženska iz *съ* in *ломъ*. Od besede *сломъ* bi se izvedlo stanovniško ime *Sloměninъ*, po starejših vzorcih: *Soluněninъ*, *Kritěninъ*, *Samarěninъ*, *Efesěninъ*, (=mož iz Soluna, s Krete, iz Samarije Efeza) ali pa *Slomljaninъ*, po mlajših (poznejših) vzorcih *Rimljaninъ*, *graždaninъ*, iz *gradja-seljaninъ*, ... (=mož iz Rima, grada ali mesta, vasi...), ne pa *Slomjeninъ*. — Takega jezikovnega »zakona« ni, da bi iz *Slomjenj* postalo *Slovjenci*, ampak v sh. narečjih se govori tu pa tam v n. namesto m.n. guvno, vno go, tavno iz gumno, mnogo, tamno; tudi prekmarsko vno go, lakavnica iz mnogo, la-

komnica*) — to pa ni »zakon« in ta pojav se ne tiče niti staroslovenščine niti glasu m pred j, ž. — Med besedami *slame*, *slama*, *slati*, *slom* in *Slověninъ*, ni nikakršne zveze. Dr. F. Herič se o tem lahko pouči iz Miklošičevih, Bernekerjevih, Mikkolovih, Leskienovih in drugih knjig; kar se pa tiče sorodstva teh besed z latinskimi *cellere*, *culmen*, *calamus*, *culmus*, najde pouk pri Waldeju (Latein. etymolog. Wörterbuch, 2. Auflage, Heidelberg 1910.).

Če bi pa še potlej vztrajal pri mnenju, »da se je bes. *slame* po jez. zakonih izpremenila v *slom* (kakor pletem v plot), potem bi bil neozdravljiv.

*) Primere iz drugih slov. narečij naveda Ramovš. Hist. gram. II., str. 95.



„LA CITÉ LIBRE“

Zadnje čase se pojavlja med sociologi in političnimi pisatelji struja, ki pomeni krepko reakcijo, če že ne v prilog liberalizma, pa vsaj strogo proti pretiranemu kolektivismu in etatizmu. Pred kratkim v francoskem prevodu izdano delo »Svobodna država« Američana Walterja Lippmanna je zelo zanimivo v tem oziru.

Avtor nikakor noče biti zagovornik starega liberalizma, čeprav rad prizna, da je bil ta liberalizem vir nelizmernega tehničnega in socialnega napredka minulega stoletja. Škoda le, da liberalistični teoretiki XVIII. veka niso slutili in računali z ogromnim, čudovitim in obenem krvoločnim svojstvom mašinstva (strojništva). Oni niso predvideli, da bo brezmejen zarod, ki ga bodo privlačila mašinizirana mesta v svoje tovarne, postal klavarna žrtev mašinstva in da se bo iz tega rodilo novo robstvo, žalostna odkupnina tehničnega napredka in splošnega bogatenja, katerega posamezne vlade niso znale ali hotele, morda tudi ne mogle zajeziti. S tem pa so samo napeljevale vodo na kolektivistični mlin.

In prišel je čas velike krize, čas, ko so dobrine kapitalizma postale zelo majhne, nezadovoljnost množic pa vedno večja ali pa vsaj laže izrazljiva: čas svetovne vojne, ki je prinesel prvo zmagovalje totalitarcev in omogočil njih poznejše uspehe.

Walterju Lippmannu pa se ideja svobodne države kljub tem uspehom še davno ne zdi utopiščna ali celo pokopana. Kažoč na nečlovečnosti in nevarnosti fašizmov in boljševizmov, postavlja proti osnovi države, ki poseduje vse imetje in vodi osebno dejavnost, osnovo države, ki sodi, nadzira in z viška vodi človeška dela, spoštuje in brani tisti »climat de liberté«, izven katerega človek ne more ustvariti nič velikega. Avtor se toplo zavzema za vse zagovornike človeške osebnosti, ki v tek težkih časih nesebično polagajo temelje za jutrišnjo družbo.

FOTOAMATER FILATELIJA

Amater v avgustu

Av gust je običajno suh in množina sončne svetlobe, s katero se ponaša, bi morala amaterja pripraviti do tega, da bi se posvetil nekoliko tudi tistemu področju momentne fotografije, ki zahteva najkrajših osvetlitev in s tem največ svetlobe: sportni fotografiji.

Posebni mik sportne fotografije je v tem, da po bliskovito ujamemo najprimernejši trenutek v gibanju, da si ulovimo najugodnejši trenutek. Naj fotografiramo teniške igralce ali nogomeno borbo, naj zasledujemo gibe kakšnega skakalca, vedno moramo stremeti za tem, da poiščemo gibe, ki so za slikovito podajanje najboljše. Ta najboljši trenutek je običajno tedaj, ko se neko gibanje preokrene, pri skoku ob palici n. pr. tedaj, ko izpusti skakač palico, obvisi za tren v zraku, da se vrne potem na tla. Te tako zvane »mrtve točke« se dajo s kamero precej lahko ujeti, zahtevajo pa kratkih osvetlitev, najmanj 1/100 do 1/200 sekunde. Druga gibanja, n. pr. pri tenisu, pri nogometu, teku i. t. d. ujamemo z vso ostrino le z osvetlitvami 1/200 do 1/300 sek. Kdor tedaj ne razpolaga s svetlojakim objektivom (od 3.5 dalje), potrebuje tedaj mnogo luči in zato bi moral baš sončne avgustovske dni porabiti za to zanimivo fotografsko področje. Z zaslonko 4.5 moremo v sočnem dnevu snemati n. pr. mirno z 1/500 sek, zaslonka 5.6 ali 6.3 nam dovoljuje osvetlitev 1/300 sek., zaslonka 8 ali 9 pa 1/100 do 1/200 sek. Plastiki v sliki bo v korist, če snemamo tako, da pada sonce s strani v motiv.

Drugo hvaležno področje vročih dni so kopalni prizori na prostem. Ob morju, ob jezerih, ob rekah, povsod dobimo v tem času skupine kopalcev, ki nam dovoljujejo žive, vesele prizore. Tudi tukaj se bomo izogibali poziranih skupin, snemali bomo življenje, kakršno je, s kratkimi momenti in z zaslonko 5.6 do 9. Zelo učinkovite posnetke dobimo n. pr. tedaj, kadar teče kakšna skupina kopalcev iz vode na breg in brizga voda in se peni okrog njih. Igre na peščini in počitki dajejo amaterju isto tako priložnost, da se navadi neopaznega in hitrega snemanja iz bližine 4 do 5 m. Srednja zaslonka 8 do 9 nam daje tu večjo ostrinsko globino, tako da bodo osebe z večjo sigurnostjo ostre, tudi če smo se uštel v ocenitvi razdalje. Čelni zaslon na objektivu je nujno potreben pripomoček, da ne dobimo refleksov v objektivu in osena na svetločutko plast. Svetla rumenica za pankromatski material in srednja za ortokromatski je tudi pripomoček, na katerega ne smemo pozabiti, če hočemo, da nebo z lepimi oblaki takšno, kakor mora na posnetku biti.

Fotoklub Ljubljana: V torek članski večer, v petek občerna seja celotnega klubskega in razstavnega odbora ter razstavnih referentov! — Članstvo opozarjamo ponovno na bližajoči se termin za mednarodno razstavo v Budimpešti in Šopronu. Oddajte svoja dela Osrednji zbirki slik!

Razstava znamk v Pragi

Največje zanimanje je vladalo za nagrado, ki jo je bil poklonil predsednik republike dr. E. Beneš. Bila je umetniško izdelana plaketa iz brušenega kristala s sliko pogleda na Hradčane. Dobil jo je W. S. Alfieris iz Aleksandrije v Egiptu za svojo zbirko starih grških znamk iz let 1861. do 1886. Zbirka je bila res nekaj edinstvenega in je štela okoli 3300 različnih znamk. Daxilo vnanjega ministra g. dr. Krofte, kristalen pokal, je dobil Louis Zurstrassen iz Belgije za svojo študijsko zbirko prve serije belgijskih znamk, ki jih je bilo okoli 250 in so bile vse nerabljene. Tudi ostale posebne nagrade so šle po večini za zbirke starejših znamk, in to po pravici, saj smo prav med zbirkami te vrste videli najlepše stvari.

Velikih zlatih kolajn je bilo razdeljenih 12. Med Jugoslovani ni bilo nikogar, ki bi jo bil dobil. Sicer so pa tudi Čehi ostali brez nje. Večina jih je šlo v Anglijo in Ameriko. Pač pa smo imeli več uspeha pri navadnih zlatih kolajnah. Od 35 kolajn sta odpadli na nas dve. Eno je dobil minister g. dr. Spaho za svojo zbirko bosanskih znamk in žigov iz preteklega stoletja, ki jo bomo videli tudi na sedanjih ljubljanskih razstavi, drugo pa g. Oskar Watz iz Novega Kneževca za zbirko starih srbskih znamk od leta 1866 do 1879. Ta zbirka je bila res nekaj posebnega in je obsegala tudi nekaj unikatov. Veliko srebrno kolajno sta dobila g. Slavko Veselič iz Beograda za svojo zbirko Slovenije, ki jo bomo prav tako videli tudi na razstavi v Ljubljani, in dr. Miloslav Radivovič iz Beograda za specialno zbirko starih črnogorskih znamk.

Navadno srebrno kolajno so dobili Ervin Zwerger iz Dubrovnika za serijo znamk PEN-kluba v celih polah z vsemi pogreškami, Miroslav Bruckner iz Zagreba za svetovno zbirko znamk Rdečega križa, Vilim Gregorić iz Zagreba za okupacijske znamke iz Prekmurja in Medžimurja, in kar dve dr. Arsen Čubinski iz Beograda, in sicer za študijsko zbirko zobčanjske jugoslovanske znamke ter zbirko vseh posebnosti serije iz leta 1933. (prva beograjska serija s pretiakom »Jugoslavija«).

Bronaste kolajne so dobili S. Manželej iz Beograda za dragoceno zbirko ruskih znamk do konca revolucijske dobe, Aleksander Kon iz Zagreba za del svoje zbirke, ki obsega po večini hrvatske in bosanske pretiske, list »Filatelist« in list »Rossica« iz Bele Crkve.

Uspeh je bil torej za naše zbiralce lep. Za naše znamke so bili nagrajeni tudi nekateri tuji zbiralci. Največ nagrad je odnesla gospa Friderika Dwight iz New Yorka, ki je dobila za svojo zbirko — ob-

segala je 152 albumov — dve posebni nagradi, 2 veliki zlati in 3 navadne zlate kolajne.

Vsa prireditve je bila vzorno organizirana. B. R.

Zanimivosti

Francoska Indokina je izdala posebne znamke s sliko umorjenega francoskega predsednika Paula Doumerja, ki je bil svoje čase guverner te francoske kolonije.

Čez dva meseca bo v Vaduzu velika razstava znamk. Nanjo bodo sprejete samo zbirke, ki so že na kakšni drugi razstavi dobile zlato kolajno. Za to razstavo bo izdana posebna spominska znamka s sliko komponista J. Rheinbergerja, ki se je pred sto leti rodil v Liechtensteinski prestolnici.

Francoska pošna uprava je nedavno pretisnila frankovno znamko po 1 frank z novo vrednostjo 80 centimov. Slučajno je prišlo v promet nekaj kosov te znamke, ki je imela po pomoti obrnjen pretisk. Ker je nastala zaradi te napake s to znamko huda špekulacija, je zdaj pošna uprava nalašč tiskala 200.000 znamk te vrste z obrnjenim pretiskom in jih dala v promet.

Novе znamke po vsem svetu

ESTONSKA: Za 100 letnico »Estonkega znanstvenega društva«, so izšle štiri spominske znamke, in sicer temno zelena po 5 sentov, rjava po 10 s., karminasta po 15 s. in svetlo sinja po 25 s.

MOZAMBIK: Svetlo sinja in črna frankovna znamka po 40 centimov je dobila pretisk »45 cetimese«.

ROSILLO, Key West-Habanna.



R A D I O

Radio slednjič tudi na Grškem

Pomladi je končno tudi grška vlada sklenila z veliko nemško radioelektrično družbo Telefunken dogovor za ureditev radiofonije v grških deželah. Nemško podjetje bo zgradilo na Grškem tri oddajne postaje in sicer v Atenah za 100, v Solunu za 15 in na Krfu za 5 kilovatov. Hkrati s temi postajami bo v Atenah po vzorcu Beograda zgrajena še posebna 10 kilovatna postaja na kratke valove. Postaje bodo last grške države, tudi družba Telefunken jih bo v lastni režiji eksploatirala 25 let. Eno uro na dan bodo vse postaje brezplačno na razpolago vladi za nujne objave in propagando. Kratkovalovna postaja bo opremljena z dvema reflektorskima antenama, ki bosta izžarjali oddaje v smeri Zedinjenih držav odnosno Avstralije, kjer ima grška emigracija najmočnejše kolonije.

Za Romunijo in Bolgarijo je zdaj tudi Grčija sledila vzgledu drugih evropskih držav, ki so že zdavnaj spoznale, kako velikega prestrižnega in propagandnega pomena so danes močne radio postaje, katerih glas seže daleč v svet. Grčija bo tretja država na Balkanu, ki si prizadeva v radiofoniji doseči tisti povprečni nivo v številu poslušalstva, ki velja danes v drugih kulturnih državah srednje in zapadne Evrope. Nove grške radio postaje bodo dovolj močne, da bodo dosegljive za vse prebivalstvo z najenostavnejšimi sprejemnimi aparati. Prav zaradi lažje sprejemljivosti je bil tudi opuščen prvotni načrt, naj bi se za vso državo zgradila ena sama osrednja postaja v Atenah. Štiri postaje bodo mnogo zanesljiveje zajele vso državo. Grčija je namreč glede radio sprejema geografsko zelo neugodno izoblikovana. Visoke gorske verige po eni strani in široko razstreseno otočje po drugi strani ni posebno ugodno za širjenje radio valov.

Poleg Albanije bo torej ostala na Balkanu samo še Jugoslavija brez prepotrebne sistema močnih radio postaj. Najmočnejša jugoslovanska postaja je zdaj v Beogradu, toda njena oddajna energija znaša samo 20 kilovatov, docim ima Romunija postaje z 120 in 60, Bolgarija 10 kilovati, kar bo skupaj z novimi grškimi postajami popolnoma zadušilo glas Jugoslavije v etru.

t-16

Velika oddajna postaja za Švedsko

Švedska brzojavna uprava je izdala naročilo za novo oddajno postajo z zmogljivostjo 100 kw. Lansko leto so dogradili postajo iste zmogljivosti za južno Švedsko v Hörbyju, nova postaja pa je namenjena srednji Švedski. Stala bo v Falunu, severno od Stockholma. Nje oddaje bodo dobro slišne tudi zunaj švedskih mej na Norveškem in ob Vzhodnem morju. Valovna dolžina ostane ista kakor za dosedanje 2-kilovatno oddajno postajo v Falunu, namreč 276,2 m.

ZA LJUBITELJE CVETLIC

Cvetlice v avgustu

Poletno lepoto uživamo sedaj še v polni meri. Da bi ne popustila, dokler ne pride zima, ne popustimo v vnemi za naš vrt in naše balkonske cvetlice. Če ni dovolj dežja jih pridno zalivamo in do konca avgusta jim damo zadnjega gnojilnega napoja za to poletje, odstranjujemo odevle cvete, zati, ramo bolezní in ne pozabljamo na ničesar, kar bi jim dobro delo. Posebno temeljito pa zalivamo meje, ker sestojte te iz tesno stoječega listnatega in iglastega lesja in po-



trebujejo zato mnogo vode. Sedaj so še dnevi vrtnice, toda vneti prijatelj cvetlice misli za naprej in na to, kako bi si naslednjo pomlad pripravil hitreje v sobo, nego se bo našel zunaj. Tu mu pridejo vse mične čebulnice na pomoč, kakor kinodoksa, pomladni žefran, erantia, eritronij, zvončki, leykoje, hiacinte, tulipani in narcise. Vse te lahko sedaj vsadimo v lonce z zmesjo prsti z gnojne grede, kompostne zemlje in nekaj peska, posamez ali v skupinah, kakršna je pač velikost njihovih čebul. Potem postavimo vse te lonce najbolje v temen, hladen prostor, torej v klet. Kajti vse te rastline ne smejo prej dobiti poganjkov, dokler ne prepletejo prsti v svojih loncih po možnosti popolnoma s svojimi koreninami. Samo dobro okoreninjene rastline dobe prej cvete nego v prosti naravi. Polaganje hiacint na kozarce ima še do srede septembra čas.

Za pripravo njihovega razcveta pozimi in zgodnji pomladi moraš azaleje in kamelije, ki so stale doslej v svojih loncih na senčnih prostorih balkona ali vrta, postaviti sedaj na sonce, da dobe tam brste. Božični kaktus, ki je glede cvetenja precej samovoljen, dobiva odslej bolj poredkoma vode.

Tudi za nekatere majhne telesne užitke pozimi sedaj lahko poskrbimo. Tako vsadimo eno ali več lepih petršiljnih in drobnjakovih rastlin v cvetlične lončke, ki jih za sedaj postavimo še na prosto, dokler nas prvi mrazi ne bodo prisilili, da jih prenesimo k oknu v kuhinjo. Če damo potem jeseni nekoliko mrkev, zelene in luka v klet v pesek, se oskrbimo za zimo z zele-

njavo za juho. Upamo, da pomladni mraz ni preveč škodoval sadnemu cvetu in da toš lahko pobral še nekaj sadja. Za vsak primer je treba pravočasno podpreti s sadjem naložene veje. Pri visokem sadnem drevesu pritrdimo v njegovo sredino najboljše visok drog, od katerega visijo vrvice, ki nanje privežemo veje. Drugače naslonimo veje na vilaste palice ali pa na kavlje, ki smo jih obvlili z blagom in pritrdili na palice. Malinam in drugim jagodam poreži sedaj obraba stebila tik nad tlemi, da bodo nova stebila, ki bodo prihodnje leto nosila sad dobila dovolj svetlobe in zraka.

PRAKTIČNE NOVOTE

Električni kuhalnik v novi podobi

Novi električni kuhalnik bodo zavoljo njegovih prednosti pohvalili vse gospodinjice. Če je že njegov material, porcelan, zavoljo udobnega snajenja simpatičen, je še večje vrednosti druga prednost, da kurilni elementi niso vdelani v lonec, in da ga moremo zato brez vsake nevarnosti kakor vsako posodo postaviti v izplakovalno vo-



do. Segrevanje opravlja potopilni ogrevalnik, ki se da uporabiti tudi za vsako drugo posodo. Ogrevalek, ki se pritrdi s ščipalko k ročaju, visi v vboklini na dnu kuhalnika, tako da ga pri rabi vedno obdaja voda. Ker posoda ne oddaja toplote niti navzdol, jo moremo položiti na mizno ploščo. Porcelan je trd in prenese hude sunke ter padce, kovinski deli vanj niso vdelani, tako da okus kave ali čaja, ki ju v njem kuhamo, ne trpi. Dobi se tudi aluminast vložek za ogrevanje mleka in drugih jedi, ki se na navadnem ognju rade osmode.

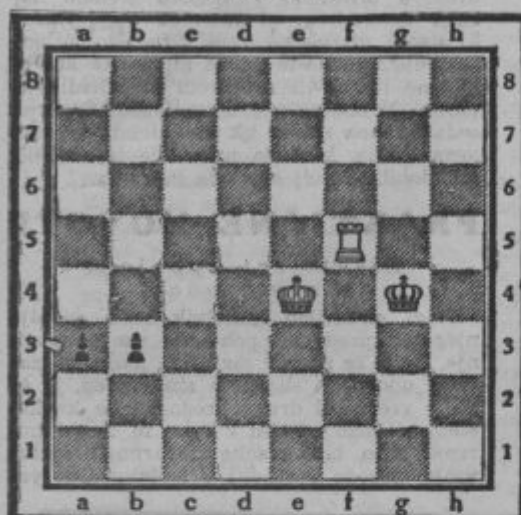
PRAKTIČEN IZUM ZA DAME

V Ameriki so nedavno prišle v prodajo damske nogavice, ki imajo namesto običajnega šiva tenko patentno zadrgo, kakršna se zdaj prav mnogo uporablja zlasti pri raznovrstni sportni obleki. Obetajo si, da bodo dame to novost prav hvaležno sprejele, ker se bodo pajčevinasto tenke nogavice s pomočjo zadrg zlahka spravljale na nogo, ne da bi se trgale.



PROBLEM 248

Von der Lasa



Beli vleče in izsilj remis

Rešitev problema 247

1. De4—b7, se ne izjalovi zaradi Ta8—g8? 2. Se6—f8! temveč zaradi Th1—g1. Torej 1. Se6—g5!, h6×g5, s čemer je g-vrsta zaprta. 2. De4—b7, Th1—h7, 3. Db7×a8 mat.

ZA BISTRE GLAVE

401

Kolesarska tura

Kolesar je napravil turo. Vsak dan je opravil 40 km. Ko je došel do cilja, si je privoščil dan odmora, nato je isto pot prevozil nazaj, pri čemer je vsak dan opravil 44 km. Tako je izenačil čas, ki ga je izgubil z enim dnevom počitka in došel je nazaj v času, ki bi ga potreboval, če bi brez počitka vsak dan vozil 40 km tja in nazaj. Koliko dni je vozil in koliko kilometrov je opravil?

402

Staroegiptska naloga

10 pedl visok bambus je zgoraj prelomljen, tako da se dotika njegov vrh tal 3 pedl od njegovega vznožja. Kako visoko je mesto, kjer je prelomljen?

403

»Zakonsko število«

Obstoji neko število, ki se v teku časov izpreminja in ki bi ga lahko imenovali »za-

konsko število«. Njegova posebnost je namreč ta, da velja za vse zakonce. To število je danes 3876. Če seštejemo namreč rojstno leto nekega zakonca, trajanje njegovega zakona, leto poroke in njegovo starost, dobimo vedno to število. Kako je s to stvarjo?

REŠITEV K ŠT. 400

(Podarjeni psički)

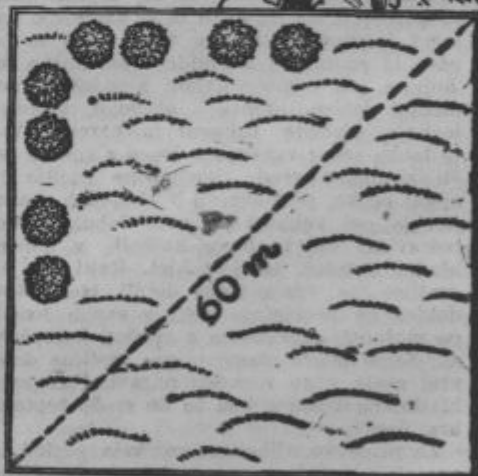
Prvi prijatelj je prejel 4 mladiče, drugi 2 in tretji 1.

KATERA RADIO POSTAJA JE BILA?

(Rešitev k slikji v št. 4)

Obrni sliko za 45 stopinj v nasprotnem smislu kakor teče kazalec ure in poglej pod kar se le da ploskim kotom nana. Mreža tenkih in debelih črtic nad antenskimi stolpi se strne pri tem v dobro čitljiv napis KÖNIGSWUSTERHAUSEN.

PRAVILNO RAZDELJENI VRT



Štirje bratje bi si morali razdeliti vrt, ki ima 60 m dolgo diagonalo (prekotnico). V nekem kotu rase vzdolž zidu osem dreves, od katerih naj bi prišli po dve drevesi na vsak novi del. Kako so morali bratje vrt razdeliti in koliko štirjaskih metrov je došlo vsak izmed njih?